

Nyárádszereda, vagyis Marosszereda¹

„Zavaros a Nyárad. Nem akar megszállni” énekeljük sokan a szép népdalt. De vajon hányan tudják, hogy merre is folyik a Nyárad? Erdély közepén, Marosvásárhelytől délre, Vármező (Szováta közelében) és Nyárádtő között folydogál ez a kedves folyócska többnyire „megszállva”, bár tavasszal el-elöntve völgyének mélyebben fekvő területeit. A Nyárad, Orbán Balázs szerint „az egyedüli székelyföldi folyóink között, mely eredetétől fogva a Marosba szakadásáig, mindenütt székely partokat mos és termékenyít, mely a Székelyföldnek ugyan legkisebb, de legragaszkodóbb folyója”.

Nyárádszereda (románul Miercurea Nirajului) pedig csinos kis falu a Nyárad-mente közepén. Azaz, dehogyan falu, hiszen éve már város! Pontosabban, újra város. Hogy' is van ez?

A község első írásos feljegyzése a XIV. századból származik; az 1400-as évek végén, Zereda néven, már városként említik. Egy évszázad múlva Marosszereda a neve, és Marosszék egyik legjelentősebb városa. (A másik Marosvásárhely.) Mintegy ötven éven keresztül ez az adminisztratív központ is. A XIX. században azonban csökkent a jelentősége és – mezővárosi rangja ellenére – Szegény Szeredának is hívták. 1876-ban községgé sorolták vissza. Később megint fejlődésnek indult, s 2003-ban újra városi rangot nyert. A helyiek azonban továbbra is csak falunak tartják.

„Nyárádszereda község Romániában, a Maros mellékvize, a Nyárad partján, Marosvásárhelytől K-re. L.: 1524 (magyar; 1910), 3902 (95% magyar; 1992). A Nyárad mente táj központja. Első írásos említései: 1334 (de Sancto Laurentino), 1567 (Zereda). Marosszék régi székh.-e, első vásáros helye. 1605-ben az itteni egy.-en választották meg Bocskai Istvánt Erdély fejedelmévé. A 15. sz. és 1886. között mezőváros; középkori vásárjogát II. Lipót bővítette ki három országos vásár tartásával. Járási székh. 1919-ig és 1940–44-ben Magyaró.-hoz (Maros-Torda vm.) tartozott.”

Magyar Nagylexikon 13. kötet 884. oldal.
Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest 2001.

Nemcsak azon vitatkoznak az itteniek, hogy Szereda végtére is város-e vagy falu, de azon is, hogy az itt élő emberek székelyek-e vagy sem. Mindkét oldalon vannak érvek. Abban azonban mindenki egyetért, hogy a település legnagyobb eseménye 1605. február 21-én történt. Ekkor választották itt Erdély fejedelmévé Bocskai Istvánt. Egyesek tudni vélik azt is, hogy hol állt az a ház, amelyeknek az erkélyéről (!) – bizonyára tornácáról – kiáltották ki a döntést. (Az Erdélyi országgnyülés egyébként csaknem hét hónappal később, szeptember 14-én Medgyesen iktatta be őt a fejedelmi székbe.) Nyárádszereda lakosságának csak 300 esztendővel később jutott eszébe, hogy megemlékezzen erről a politikai eseményről.

Eleinte csak egy emlékkövet akartak felállítani, de Ravasz János református esperes addig buzgólkodott, míg a „szegény székely nép filléréiből” 4000 korona összeget össze nem gyűjtött. Horváth Géza, marosvásárhelyi születésű, de Budapesten élő szobrászművész formázta meg a kétszeres életnagyságú bronz mellszobrot, melyet 1906. június 23-án lepleztek le. A szobor ma is a református templom előtt áll, de a csaknem évszázadnyi idő alatt mindössze 29 éven keresztül volt ott, 69 esztendőn át „rejtőzködött”.

Hogy is történt ez? A trianoni fordulat után, az 1920-as évek közepére magyarellenes hangulat alakult ki, és a hatóságok elrendelték a szobor levételét. A szobrot a templomkertben a fászinben helyezték el. A helyzet tovább romlott, és 1933-ban dr. Árkossy Jenő, az akkori lelkipásztor kérésére, biztonsági okokból Kolozsvárra, a Református Teológia épületébe szállították. 1940-ben, az „erdélyi metamorfózis” idején természetszerűleg került vissza Nyárádszeredába, ahol 1940. november 25-én ismét felállították. Alig négy évre rá az átvonuló hadak megcsonkították a szobrot; letörték a Bocskai-süveg darutollát, mely azóta sem került elő. A várható további rongálások elkerülése érdekében a szobrot ismét levették és a templom hátsó karzata alá menekítették, arccal a fal felé fordítva. 1950-ben Török Ernő lelkipásztor került Nyárádszeredára, akinek első dolga az volt, hogy a szobrot kifelé fordította. A lelkész szívén viselte a szobor sorsát, így örült, amikor 1956-ban szóba került annak ismételt felállítása; ám a magyarországi forradalom után kialakult helyzet megghiúsította a tervet. Csak húsz esztendő eltelté-

¹ A cikk megírását a Magyar Kollégium segítette.

vel nyúltak ismét a hozzá: a templom előcsarnokában egy – Erdély címerével ellátott – faragott kőtalapzatra helyezték. „Ettől kezdve a templomba jövőket szimbolikusan Bocskai fogadta” – írja Székely Endre Nyárádszereda református lelkésze. Végül is 1997. július 12-én jött el a szobor napja, mikor is – immár harmadszor – újra felállították a templom előtt. Talapzatán, a tér felé eső oldalon a képen látható felirat olvasható. A templom felőli oldalára pedig ezt vészték:

E SZOBROT EMELTE
A HÁLÁS SZÉKELY NÉP
A BÉCSI BÉKE
300. ÉVFORDULÓJÁN
1906. JÚN. 23.

A nyárádszeredaiak ma is büszkék arra, hogy falujuk – azaz városuk – ilyen nagy esemény színhelye volt. Mindenki tudja, hogy miért áll a templom előtt, a főtéren (Hársfa tér) a szobor, és az arra járó idegen figyelmét fel is hívják rá. Sokan ismerik az emlék hányatott sorsát is.

Egyébként is; már régen nem beszélhetünk Szegény Szeredáról! A település élni, fejlődni akar. Ha az utazó behajt Nyárádszeredába, megállapíthatja, hogy csinos, rendezett községbe vitte a szerencséje. (Bár az újabban terjedő angol nyelvű feliratok nem derítik fel a szívét!) Az 1980-as években művelődési ház, áruház, tömbháznegyed, vendéglő épült. Az emberek tenniakarását az 1989-es politikai fordulat hozta meg. 1994-ben alapították meg a Nyárádszeredai Bocskai István Közművelődési Egyesületet, melynek mintegy 110–120 tagja van. Elnöke a kezdetektől fogva Kádár Gyöngyi, aki egyben a művelődési ház igazgatója is. Azt mondja, hogy 40–50 tag munkájára mindig lehet számítani. A egyesület adja ki a *Bekecsalja* című helyi lapot (a Bekecs, a Nyárad felső folyását uraló magas hegy). Megalakulás óta minden évben megrendezik a Bocskai-napok rendezvénysorozatát. Nyáron a Szeredai Napok programja gyűjti össze a környékről az érdeklődőket. Ennek egyik fő eseménye a papok–polgármesterek nagypályás labdarúgó mérkőzés. Működik a *dalárda* (természetesen ez is Bocskairól elnevezve), s az iskolai munka segítésére megalakított Bocskai Alapítvány. Becsben tartják építészeti értékeiket is. Szép állapotban van a XIII–XIV. századból való (bár a szájhagyomány szerint „Hunyadi János építette”) szentannai református templom. Ma is épen áll Andrásfalván az 1723-ban épült *fakapu*, melyben a szögek is fából vannak. (Szentanna és Andrásfalva Nyárádszeredával összeépült falvak.) Nemcsak gondozzák a falu két szabadságharcban résztvevő katonájának – Deák Farkasnak és Szász Károlynak – sírját, de rendre megemlékezéseket is tartanak itt.

„Nyárádszereda a Nyárad (Nagy-Nyárad) és a Bekecs hegyéről lefolyó Kis-Nyárad összefolyásánál fekszik. Nyárádszereda Nyáradmente fő helye. Az egykori mezőváros 1861-ig Marosszék székhelye, később járás-, ill. rajoni székhely volt. 1968 óta Maros megye egyik községközpontja, Középső- és Felső-Nyáradmente gazdasági, kereskedelmi és művelődési központja. Beléolvadt falvai: Süketfalva, Nyárádszentanna és Nyáradandrásfalva; míg a községhez beosztott falvak: Székelytompá, Székelybő, Kisszentlőrinc, Székelymoson, Székelysárd, Vecse és Demeterfalva. Ezek együttesen 5865 lakost számláltak, melyből 4925 magyar, 699 román, 237 cigány (1992).”

Vofkori László: Székelyföld útikönyve I. kötet 213. oldal.
Cartographia Kft. Budapest 1998

A magyarországi Corvinus Egyetem 1993 óta működteti itt a Kertészmérnöki Szak Határon Túli Levelező Tagozatát, amely Romániában is elismert végzettséget ad. 2001 nyarán vidékfejlesztési munka indult el Nyárádszereda kistérségben.

Nyarádszereda népe meghallotta az idők szavát. Azt mondják: azért fontos számukra Bocskai, mert a magyarság megtartásához adott nekik erőt. Mert volt valami konkrét dolog, amihez kötődni lehetett. S megmaradtak a Nyárad mentén magyarnak!

Romhányi András

„A leghazafiasabb érzelmű tábornok”

Nagysándor József (1804–1849)

A gyorsuló időben élő ember könnyen elfelejti az elődök halhatatlan cselekedeteit. Csak a szabályos időközönként ismétlődő évfordulók kapcsán támad fel róluk az emlékezés. Nagysándor József nagyváradi születésű aradi vértanúról napjainkig nem készült összegző jellegű történeti portré. 2004-ben születésének 200. és kivégzésének 155. évfordulója indokolja életének, tevékenységének és vértanú halálának megismertetését egy rövidebb írás által.

Nagysándor József születési időpontja az írások zömében 1804. október 17-e. Születésének helyszíne egyértelműen bizonyított: Nagyvárad, mégpedig az akkor különálló közigazgatású városrész, Várad-Olaszi. Azt is tudjuk, hogy Nagysándor római katolikus vallású volt. Ennek ellenére a Várad-Olaszi római katolikus plébánia-egyébként rendben megőrzött korabeli anyakönyveiben nem találunk rá adataira és a másutt folytatott kereséseink sem vezettek eredményre. A bátor tábornok nevének írásmódja is problémákat okoz. A helyes névírás Nagysándor József. Ennek döntő érve: maga a tábornok leveleiben, sőt aláírásában is így írta.

Nagyvárad Nagysándor születésekor még álmos kisváros volt, amely csak nehezen tudta felvenni a gyorsabb ritmusú fejlődést. A XVIII. században az addig egységet alkotó négy városrész Várad-Olaszi (1726), Várad-Velence (1722), Várad-Váralja (1792) valamint Várad-Újváros közigazgatási szempontból teljesen különvált. Várad-Olaszi, ahol 1804-ben Nagysándor József született a legnagyobb volt a négy városrész közül.

Nagysándor gyermek és ifjúkoráról keveset tudunk. Vagyontalan magyar nemesi családban született. A család származását és életkörülményeit nem ismerjük. Szülei közül csak apjáról (József) tudjuk, ügyvédként kereste kenyerét Nagyváradon. A nemesi jegyzékekben nem sikerült róla adatokat találni, viszont a család nemesi címerének leírása fennmaradt.

Nagysándor Józsefnek volt egy lánytestvére Nagysándor Johanna, akinek férje Schmidt János Pest vármegye főorvosa volt. Házasságukból két gyermek született Schmidt Emma és György. Rajtuk kívül volt egy testvérbátyja Nagysándor Imre, aki Kalocsán érseki orvos volt. Róla még annyit tudunk, hogy gyógytanár és Kalocsa város rendes főorvosa is volt és társadalmi vonalon is tevékenykedett. Végig jó kapcsolatokat tartott fenn velük és levelezésük nem szűnt meg. A váradai családi házat mindenki elhagyta, de mivel ott Nagysándor József tizenöt évet töltött el azt később emléktáblával is megörökítették.

Nagysándor 1813-ban, kilencéves korában kezdte el tanulmányait a nagyváradi római katolikus gimnáziumban s hat év elteltével 1819-ben fejezte be. A katonai pályát választotta, amellyel együtt járt, hogy elhagyja szülővárosát, tizenöt évesen az 5. számú tüzérezred iskolájába került, ahol 1822-ig a négy éves alsófokú tisztiiskolát (hadapródiszkola) végezte el. Innen Itáliába kerül hadapródként, ahol elkezd a katonai pályát, amely nem kedvezett a rendezett családi életnek, igaz korai és jó nyugdíjjal kecsegtetett. Ezzel is magyarázható, hogy végig nőtlen maradt. Igazán nősülésre csak nyugdíjazása után 1847-től gondolt. Mivel unokahúgát, Schmidt Emmát akarta feleségül venni, külön esketési engedélyt kellett kérnie az esztergomi érsektől. Az eljegyzést már 1849 elején megtartották és az engedély is megjött, azonban a folytonos visszavonulás következtében a házasság nem történhetett meg. Fogságba kerülése, majd elítélése után, az utolsó pillanatban az engedélyt valamint a jegygyűrűt visszaküldte Aradról Vinkler Brúnó minorita szerzetes által. Mindez gyöngéd kapcsolatra utal, amit bizonyára mély gyász követett, azonban az egyik visszaemlékezésben tévesen állították, hogy Schmidt Emma bánatában megtévelyodott. A valóságban társadalmi helyzetéhez képest ki-